दिनाङ्कः ____________

डी.ए.वी पब्लिक विद्यालया:, दिल्ली-एन.सी.आर
विषयः - संस्कृतम्
आदर्श-प्रश्नपत्रम् (२०२६-२७)
अर्धवार्षिक-परीक्षा
कक्षा – सप्तमी

निर्धारिता अवधिः : होरात्रयम् **पूर्णाङ्काः - 80**

सामान्यनिर्देशाः
- प्रश्नपत्रे चत्वार: खण्डा: सन्ति।
- अस्मिन् प्रश्नपत्रे सप्त पृष्ठानि विंशतिः प्रश्नाः च सन्ति।
- प्रत्येकं खण्डम् अधिकृत्य उत्तराणि क्रमेण लेखनीयानि।
- प्रश्नपत्रस्य क्रमाङ्कः प्रश्नपत्रानुसारमेव लेखनीयः।
- सर्वेषां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृते एव लेखितव्यानि।

प्रश्न - संख्या	**(खण्ड- क) अपठितावबोधनम्**	अङ्काः
1	**अधोलिखितम् अनुच्छेदं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत–** परिश्रमः सफलतायाः कुञ्जिका भवति । कर्मयोगी मानवः एव सफलतां प्राप्नोति। भाग्यवादी नरः अलसः भवति । यः सर्वदा चिन्तयति यत् भाग्येन एव सर्वं फलति, किन्तु एतत् विपरीतं परिश्रमी नरः उद्यमेन सर्वाणि कार्याणि सिध्यति । यः सर्वदा परिश्रमे एव विश्वसिति। उद्यमेन तस्य जीवनं सुखमयं, वैभवमयं, शान्तिपूर्णं च भवति । अतः सर्वे जनाः घोरपरिश्रमं कृत्वा स्वजीवनं समृद्धशालिनः कर्तुं शक्नुवन्ति ।	**10**
(क)	**एकपदेन उत्तरत– (केवलं प्रश्नद्वयम्)** (i) परिश्रमः सफलतायाः का भवति ? (ii) नरः कानि उद्यमेन सिध्यति ? (iii)परिश्रमी नरः सर्वदा कस्मिन् विश्वसिति ?	**1x2=2**
(ख)	**पूर्णवाक्येन उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्)** (i) जीवनं सुखमयं कथं भवति? (ii) जनाः कथं समृद्धशालिनः भवन्ति? (iii) भाग्यवादी नरः कीदृशः भवति?	**2x2=4**
(ग)	**निर्देशानुसारम् उत्तरत –(केवलं प्रश्नचतुष्टयम)** (i)**"कर्मयोगी मानवः एव सफलतां प्राप्नोति"** अत्र क्रिया पदं कि अस्ति? (क) कर्मयोगी मानवः (ख) प्राप्नोति (ग) एव (घ) सफ़लतां (ii) **'दुःखमयम्'** इति पदस्य विलोमपदं किम् ? (क) अलसः (ख) सुखमयम् (ग) नरः (घ) भाग्यः	**1x4=4**

	(iii) '**जीवनं शान्तिपूर्णम्**' इत्यस्य किं विशेषणपदम् अत्र प्रयुक्तम् ? (क) जीवनम् (ख) पूर्णम् (ग) शान्तिपूर्णम् (घ) शान्ति: (iv) **भाग्यवादी नरः अलसः भवति**' अत्र कर्तृपदं किम् प्रयुक्तम्? (क) अलसः (ख) भाग्यवादी (ग) नरः (घ) भवति (v) **"परिश्रमेण"** इति पदस्य किं पर्याय पदम् अत्र प्रयुक्तम् ? (क) उद्यमेन (ख) भाग्येन (ग) अलसः (घ) सुखमय:	
	(खण्ड- ख) रचनात्मकं कार्यम्	**15**
2	**त्वं राजेशः। त्वं डी.ए.वी.विद्यालये पठसि। अवकाशार्थं स्व-प्रधानाचार्यां प्रति लिखितं पत्रं मञ्जूषाया: उचितपदानि चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयित्वा पुनः उत्तर पुस्तिकायां लिखत-** सेवायाम् (i)____________ प्रधानाचार्या: डी.ए.वी.विद्यालय: द्वारकानगरम् महोदयाः! सविनयं (ii) __________ अस्ति यत् अद्य मम पिता ज्वरेण पीडितः अस्ति। अहम् औषधालयं गत्वा पितुः निमित्तम् औषधिम् आनयामि। अस्मात् कारणात् अहं (iii)____________ आगन्तुम् असमर्थः अस्मि। अतः एकस्य दिनस्य (iv) ____________दत्त्वा माम् अनुगृह्णन्तु। धन्यवाद:। (v) ____________ शिष्यः राजेशः कक्षा-सप्तमी (मञ्जूषा– भवताम्, अवकाशं, विद्यालयम्, मान्याः, निवेदनम्)	**1x5=5**
3	**अधः प्रदत्तं चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषाया: सहायतया रिक्तस्थानानि पूरयत–** 	**1x5=5**

	(i) इदम् ________________चित्रम् अस्ति। (ii) चित्रे एका ___________चित्रं रचयति। (iii) अत्र ______________बालका: सन्ति। (iv) द्वौ ______________ कन्दुकेन क्रीडत:। (v) उद्याने बहव: ______________ सन्ति। **(मञ्जूषा - बालिका, षट्, उद्यानस्य, बालकौ, वृक्षा:)**	
4	**रिक्तस्थानानि पूरयित्वा अधोलिखितं संवादं पुनः लिखत –** **माता-** पुत्र! त्वम् कुत्र गच्छसि? **पुत्रः-** मातः, अहम् (i) __________________। **माता-** किं तव गृहकार्यं पूर्णम् अस्ति? **पुत्रः**- यदा अहं (ii) __________________। **माता-** (iii) ________________________। **पुत्रः-** मात:, अद्य (iv) __________________। **माता-** पश्य, (v) ______________________। **पुत्रः -** अहं गच्छामि। **मञ्जूषा** • क्रीडाक्षेत्रात् आगमिष्यामि तदा करिष्यामि। • प्रतिदिनं तु गृहकार्यं कृत्वा खेलसि। • क्रीडाक्षेत्रं गच्छामि। • क्रिकेट-प्रतियोगिता अस्ति। • तव मित्रं सुनीलः आगच्छति। **अथवा** **अधोलिखितं कथां मञ्जूषायाः सहायतया पूरयित्वा पुनः लिखत–** एकः पिपासितः काकः (i)________पातुम् इतस्ततः अभ्रमत्। सः एकस्मिन् स्थाने एकं (ii) _________अपश्यत्। सः जलं पातुम् प्रयासम्- अकरोत्। जलं घटस्य नीचैः आसीत्। अतः सः जलं (iii) _________असमर्थः अभवत्। सः काकः घटस्य समीपे प्रस्तर-खण्डानि अपश्यत्। काकः प्रस्तरखण्डानि घटे अपातयत्। प्रस्तर-पातेन जलम् (iv) __________________आगच्छत्। काकः जलं पीत्वा – उदपतत्। इत्थं सः (v) _____________ कार्यस्य सिद्धिम् अकरोत्। **मञ्जूषा- उपरि, जलं, उपायेन, घटम्, पातुम्**	**1x5=5**
	खण्डः - ग (अनुप्रयुक्त-व्याकरणम्)	**25**
5	**अधोलिखितपदानां वर्णसंयोजनं वर्णविच्छेदं च प्रदत्त-विकल्पेभ्यः चित्वा लिखत–** **(i) प्+ र् + अ + क् + आ + ण् + ड् +अः** **(i)** पर्काण्डः (ख) प्रकाणडः (ग) प्रकाण्डः (घ) प्रकण्डः **(ii) पत्राणि** (क) प् + अ + त् + र् + अ + न् + इ (ख) प् + अ + त् + र् + आ + ण् + इ (ग) प् + अ + त् + र् + आ + ण् + ई (घ) प् + अ + त् + र् + अ + ण् + इ	**1x2=2**

6	**अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां सन्धिं सन्धिविच्छेदं वा कृत्वा पूर्णवाक्यं लिखत – (केवलं प्रश्नत्रयम्)** i) **कस्यापि** समीपे रोटिका शाकं वा न आसीत्। (ii) बालकः **विद्या + आलये** पठति। (iii) किञ्चित् कालं **प्रति + ईक्षां** कृत्वा सिंहः बहिः आगच्छत्। (iv) **नरस्याभरणं** रूपम् अस्ति।	**1x3=3**
7	**अधोलिखितवाक्येषु समुचितं शब्दरूपं चित्वा वाक्यानि पूरयत –(केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)** **(i) _____________ प्रतिदिनं विद्यालयं गच्छामि।** (क) अहं (ख) आवां (ग) वयं (घ) माम् **(ii) सा _____________ पृच्छति।** (क) छात्रायाः (ख) छात्रां (ग) छात्रया (घ) छात्रयोः **(iii) वयं _____________ चित्राणि पश्यामः?** (क) केन (ख) कः (ग) कौ (घ) काम् **(iv) _____________ आम्रफलं सर्वाधिकं मधुरं भवति।** (क) फलम् (ख) फलेषु (ग) फलाय (घ) फलात् **(v) _____________ पर्यावरणं संतुलितं कुर्वन्ति।** (क) वृक्षाः (ख) वृक्षौ (ग) वृक्षम् (घ) वृक्षम्	**1x4=4**
8	**अङ्कानां स्थाने उचितंसङ्ख्यावाचकं संस्कृतपदं विकल्पेभ्यः चित्वा लिखत– (केवलं प्रश्नत्रयम्)** (i) अत्र _____________ (1) महिला अस्ति। (क) एकः (ख) एकम् (ग) एका (घ) एकादश (ii) वृक्षे _____________ (16) खगाः सन्ति। (क) षट् (ख) षोडश (ग) षट्त्रिंशत् (घ) षट्चत्वारिंशत् (iii)भारते_____________ (29) राज्यानि सन्ति। (क) नवविंशतिः (ख) द्वादश (ग) नवत्रिंशत् (घ) द्वे (iv) उद्याने_____________ (40) आम्र-वृक्षाः सन्ति। (क) चत्वारि (ख) चत्वारिंशत् (ग) चतुर्दश (घ) चतुर्विंशतिः	**1x3=3**
9	**रेखाङ्कितपदेषु प्रयुक्तां विभक्तिं तत्कारणं च लिखत-(केवलंप्रश्नत्रयम्)** (i) छात्राः **अध्यापिकया** सह उद्यानं गच्छन्ति। (ii) वसा **अस्मभ्यं** नवशक्तिं यच्छति। (iii) छात्राः **कलमेन** लिखन्ति। (iv) छात्राः **उद्यानं** प्रति गच्छन्ति।	**1x3=3**
10	**अधोलिखितवाक्येषु प्रदत्तविकल्पेभ्यः उचितं धातुरूपं चित्वा लिखत—(केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)** (i) सिंहः एकां गुहाम् _____________ ? (क)अपश्यत् (ख) अपश्यताम् (ग) अपश्यन् (घ) अपश्यः (ii) सहपाठिनः बालकस्य उपहासं_____________। (क)करोति (ख) कुरुतः (ग) कुर्वन्ति (घ) करोमि (iii) त्वं भोजनस्य विषये _____________। (क) वदतम् (ख) वद (ग) वदतु (घ) वदाव (iv) यूयं अधुना दूरदर्शनं मा _____________। (क) पश्य (ख) पश्यताम् (ग) पश्यत (घ) पश्यतु (V) वयं सर्वे भारतीयाः _________। (क) अस्मि (ख) स्वः (ग) स्मः (घ) सन्ति	**1x4=4**

11	**रेखाङ्कितपदेषु प्रकृतिप्रत्ययौ संयोज्य विभज्य वा पूर्णवाक्ये लिखत-(केवलं प्रश्नद्वयम्)** (i) आवां भोजनं **खाद् + क्त्वा** चलावः। (ii) छात्राः विद्यालयम् **आ + गम् + ल्यप्** अध्ययनं कुर्वन्ति। (iii) शिष्यः गुरुं **प्रणम्य** विद्यां पठति।	**1x2=2**
12	**मञ्जूषातः उचितम् अव्ययपदं चित्वा पूर्णवाक्ये लिखत-(केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)** (i) सा _________ निवसति? (ii) पश्यतु _________ एकः छात्रः धावति। (iii)_________ सोमवासरः भविष्यति। (iv) शिक्षकः परीक्षार्थं___________ पाठान् पाठयति। (v) यदा ग्रीष्मावकाशः भवति________ जनाः भ्रमणाय गच्छन्ति। **(मञ्जूषा- पुनः, तदा, कुत्र, तत्र, श्वः)**	**(½x4=2**
13	**अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदेषु उपसर्गं संयोज्य विभज्य वा लिखत – (केवलं प्रश्नद्वयम्)** (i) बालिका **आगच्छति।** (ii) अधुना अहम् **अवगच्छामि।** (iii) निर्धनः प्रातःकाले अत्र-तत्र **वि + हरति।**	**1x2=2**
	खण्डः - घ (पठित-अवबोधनम्)	**30**
14	**अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत–** वृक्षाः अस्माकं जीवनस्य आधाराः सन्ति। एते भूमेः उद्भवन्ति। वृक्षाः अपि अस्माकम् इव भुक्त्वा पीत्वा च जीवन्ति। मूलानि वृक्षाणां पादाः भवन्ति। एते पादैः पिबन्ति अतएव पादपाः कथ्यन्ते। मूलानि भूमेः रसं गृहीत्वा अन्येभ्यः अवयवेभ्यः यच्छन्ति येन एते वृक्षाः फलन्ति। वृक्षाः अपि मनुष्याः इव सुखानि दुःखानि च अनुभवन्ति। एतेषु अपि प्राणाः भवन्ति। अतएव एते प्राणिनः इव जायन्ते वर्धन्ते म्रियन्ते च। परन्तु एते अचराः सन्ति।	**5**
क	**एकपदेन उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्)** (i) के अस्माकं जीवनस्य आधाराः सन्ति? (ii) वृक्षा: कुत्र उद्भवन्ति? (iii) कानि वृक्षाणां पादाः भवन्ति?	**½×2=1**
ख	**पूर्णवाक्येन उत्तरत –(केवलं प्रश्नद्वयम्)** (i) वृक्षाः कथं फलन्ति? (ii) वृक्षाः किम् अनुभवन्ति? (iii) वृक्षाः प्राणिनः इव कथं भवन्ति?	**1x2=2**
ग	**निर्देशानुसारम् उचितं विकल्पं चित्वा लिखत–(केवलं प्रश्नद्वयम्)** (i) 'एतेषु अपि प्राणाः भवन्ति।' अत्र क्रियापदं किम्? (क) एतेषु (ख) प्राणाः (ग) भवन्ति (घ) अपि (ii) गद्यांशे 'सुखानि' इति पदस्य विपरीतपदं किं प्रयुक्तम्– (क) सन्ति (ख) अचराः (ग) दुःखानि (घ) अनुभवन्ति (iii) 'वृक्षाः अस्माकं जीवनस्य आधाराः सन्ति।' अत्र कर्तृपदं किम्? (क) अस्माकम् (ख) वृक्षाः (ग) सन्ति (घ) जीवनस्य	**1x2=2**

15	**अधोलिखितं श्लोकं पठित्वा यथानिर्देशम् उत्तरं लिखत-** **विद्या विवादाय धनं मदाय शक्तिः परेषां परिपीडनाय।** **खलस्य साधोर्विपरीतमेतत् ज्ञानाय दानाय च रक्षणाय॥**	5
क	**एकपदेन उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्)** (i) कस्य विद्या विवादाय भवति? (ii) साधोः धनं किमर्थं भवति? (ii) खलस्य शक्तिः केषां परिपीडनाय भवति?	½×2=1
ख	**पूर्णवाक्येन उत्तरत –(केवलं प्रश्नद्वयम्)** (i) साधोः विद्या किमर्थं भवति? (ii) कस्य शक्तिः रक्षणाय भवति? (iii) कस्य धनं मदाय भवति?	1x2=2
ग	**निर्देशानुसारम् उचितं विकल्पं चित्वा लिखत –(केवलं प्रश्नद्वयम्)** (i) 'दुष्टस्य' इति पदस्य पर्यायपदं पद्यांशे किं प्रयुक्तम्? (क) शक्तिः (ख) खलस्य (ग) परेषाम् (घ) साधोः (ii) 'पीडनाय' इति पदस्य विलोमपदं पद्यांशे किं प्रयुक्तम्? (क) ज्ञानाय (ख) साधोः (ग) रक्षणाय (घ) दानाय (iii) 'खलस्य विद्या विवादाय भवति।' अत्र क्रियापदं किम्? (क) विद्या (ख) विवादाय (ग) भवति (घ) खलस्य	1x2=2
16	**अधोलिखितं संवादं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत-** (सप्तमकक्षायाः सर्वे छात्राः अध्यापिकया सह मनोरञ्जनाय 'एकम् उद्यानम्' गच्छन्ति। भोजन-काले छात्राः एकत्रिताः भवन्ति, ते भोजन-विषये परस्परं वार्तालापं कुर्वन्ति) अध्यापिका - भो छात्राः! युष्माभिः क्रीडनं सम्यक् कृतं न वा? छात्राः - (अति उत्साहेन) कृतम् आचार्ये! सम्यक् कृतम्। अध्यापिका- तर्हि आगच्छत। अधुना मिलित्वा वयं सर्वे भोजनं करिष्यामः। दर्शयन्तु किं किम् अस्ति भवतां भोजने? (सर्वे छात्राः स्वभोजनं दर्शयन्ति परं कस्यापि समीपे रोटिका शाकम् वा न आसीत्।) प्रियाः छात्राः! चिन्तयन्तु कथयन्तु च वयं भोजनं किमर्थं कुर्मः? भोजनेन किं भवति? सुजाते! त्वं वद। सुजाता - भोजनेन शक्तिः प्राप्यते। भोजनेन एव शरीरं सम्यक् कार्यं करोति।	5
क	**एकपदेन उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्)** (i) छात्राः कदा एकत्रिताः भवन्ति? (ii) छात्राः किं दर्शयन्ति? (iii) भोजनेन किं प्राप्यते?	½×2=1
ख	**पूर्णवाक्येन उत्तरत–(केवलं प्रश्नद्वयम्)** (i) छात्राः अध्यापिकया सह मनोरञ्जनाय कुत्र गच्छन्ति? (ii) केन शरीरं सम्यक् कार्यं करोति? (iii) छात्राः परस्परं किं कुर्वन्ति?	1x2=2
ग	**निर्देशानुसारम् उत्तरत–(केवलं प्रश्नद्वयम्)** (i) 'एकम्' इति पदस्य विशेष्यपदं गद्यांशे किं प्रयुक्तम्? (क) कुर्मः (ख) भोजनम् (ग) उद्यानम् (घ) छात्राः (ii) 'भोजनेन एव शरीरं कार्यं करोति।' अस्मिन् वाक्ये कर्तृपदं किम्? (क)शरीरम् (ख) एव (ग) भोजनेन (घ) करोति (iii) 'अधुना मिलित्वा वयं सर्वे भोजनं करिष्यामः।' अत्र क्रियापदं किम्? (क) वयम् (ख) भोजनम् (ग) अधुना (घ) करिष्यामः	1x2=2

17	**रेखाङ्कितपदम् आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत-(केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)** (i) **<u>सिंहः</u>** बलवान् आसीत्। (ii) छात्रः **<u>कूपम्</u>** अपश्यत्। (iii) **<u>पशूनां</u>** सङ्ख्या न्यूना अभवत्। (iii) **<u>वृक्षाः</u>** प्राणिनः इव आचरन्ति। (iv) **<u>घटस्य</u>** अधः एकं गर्तम् अभवत्	**1x4=4**
18	**श्लोकं पठित्वा उचितैः पदैः अन्वयपूर्तिं कुरुत -** **अयं निजः परो वेति गणना लघुचेतसाम्।** **उदारचरितानां तु वसुधैव कुटुम्बकम् ॥** **अन्वयः –** (i) अयं _____ परः वा इति (ii) ______ लघुचेतसाम्। ________ तु वसुधा एव (iv) _________। **(मञ्जूषा-गणना, उदारचरितानां, निजः, कुटुम्बकम्)** **अथवा** **मञ्जूषातः समुचितपदानि चित्वा श्लोकस्य भावार्थं पूरयित्वा पुनः लिखत –** **को भारः समर्थानां किं दूरं व्यवसायिनाम्।** **को विदेशः सविद्यानां कः परः प्रियवादिनाम्॥** **भावार्थः** – यथा (i)___________ कृते किमपि कार्यं भारं न भवति। व्यवसायिनां कृते किम् अपि स्थानं दूरं न भवति, (ii) ____________ कृते किमपि स्थानं विदेशतुल्यं न भवति तथैव ये (iii) ________प्रियवचनं वदन्ति तेषां कृते कोऽपि (iv) _________ न भवति। **(मञ्जूषा-मानवाः, विदुषां, परः, शक्तियुक्तनरस्य)**	**1x4=4**
19	**मञ्जूषायां समुचितपदं चित्वा अधोलिखितां कथां पूरयत -** बालः बङ्गप्रदेशे एकस्मिन् (i) _________ पठति स्म। सः अतीव जिज्ञासुः आसीत्। सः यत् पठति तत् (ii) _________ स्म। एकदा सः मार्गे एकं (iii) ________ अपश्यत्। सः घटस्य अधः एकं (iv) ________ अपश्यत्। पुनः पुनः घटस्थापनेन सः गर्तः निर्मितः अभवत्। बालः अचिन्तयत् यदि भूयो भूयः घटस्थापनेन पाषाणशिलायां गर्तः अभवत्। तदा किं पुनः पुनः पठनेन मम मतिः (v)_________ न भविष्यति। सः विद्याभ्यासे संलग्नः अभवत्। सः परीक्षायां (vi)_________ स्थानं प्राप्तवान्। अधुना तस्य (vii)_________ उपहासं न कुर्वन्ति स्म। सत्यम् एव अस्ति (viii)_______ एव अस्ति परमो गुरुः। **(मञ्जूषा-सहपाठिनः, अभ्यासः, विशिष्टं, विस्मरति, कूपम्, विद्यालये, तीव्रा, गर्तम्)**	**½×8=4**
20	**अधोलिखितपदानां समानार्थकं पदं मञ्जूषातः चित्वा समक्षं लिखत–** (i) धत्ते (ii) बहवः (iii) गृहीत्वा **(मञ्जूषा-अनेके, नीत्वा, धारयति)** *************************	**1x3=3**